

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף קיז

(בעמ' הקודם)

בעי ר' אבא בר ממל: במקרה שנפחתה העלייה והשוכר יורד ודר בבית, האם הוא דר שם לבדו כמו שהוא דר בעלייה לבדו ובעל הבית יוצא מביתו בעל כרחו, או ששניהם דרים יחד בבית לפי שהוא יכול לומר לשוכר 'לא השכרתי לך על דעת שתוציא אותי מביתי'?

אם תמצא לומר שניהם דרין נו: אם תאמר שהדין הוא ששניהם דרים בבית, האם השוכר יכול להיכנס לבית דרך הפתח, או שעליו לעלות בסולם לעלייה ומשם ירד לבית בסולם (= היה סולם קבוע שדרכו עולים לעלייה, השאלה היא האם גם כעת שנפחתה העלייה עליו להיכנס לבית דרך העלייה, דהיינו שיעלה בסולם לעלייה, ומהמקום שנפחתה העלייה ירד בסולם לתוך הבית). **צדדי הספק:**

מי אמר כדמעיקרא וכו': האם בעל הבית יכול לומר לשוכר 'כשם שעד עכשיו היית נכנס לעלייה דרך הסולם, כך גם כעת תיכנס לבית דרך הסולם', דהיינו שאין לשוכר זכות להשתמש בפתח של הבית. או שהשוכר יכול לומר לו 'שכרתי את העלייה על מנת שאכנס אליה בעלייה בסולם, אבל לא שאצטרך לטרוח לעלות בסולם ואח"כ גם לרדת'.

אם תמצא לומר מצי אמר ליה עלייה וירידה לא קבילי עלאי: ואם תאמר שהדין הוא שהשוכר יכול לומר לו שלא שכר את העלייה על מנת שיטרח לעלות ולרדת, מה הדין בשתי עליות זו על גבי זו? **הגמ' מבארת:**

איפחית עליונה, נחית ודר בתחתונה: כלומר אם היו למשכיר שתי עליות זו על גבי זו, והשוכר שכר את העלייה העליונה והיא נפחתה, פשוט שהוא דר בעלייה התחתונה, שהרי עדיף לשוכר לעלות רק קומה אחת ולא שתי קומות. **איפחית תחתונה מהו למיסלק לגמרי בעליונה:** השאלה היא, מה הדין במקרה שהוא שכר את העלייה התחתונה והיא נפחתה, האם המשכיר יכול להכריח אותו לגור בעליונה

למרות שכעת עליו לעלות שתי קומות, לפי שהוא יכול לומר לו 'הסכמת לגור בעלייה' וא"כ אין זה משנה באיזו קומה היא, או שהשוכר קיבל על עצמו לעלות רק קומה אחת ולא שתי קומות, וא"כ הוא יכול לרדת ולגור בבית. תיקו.

למדנו במשנתנו - רבי יוסי אומר התחתון נותן את התקרה כו':

מאי תקרה? רבי יוסי בר חנינא אמר קינים וסנאין: כמין מחצלות נצרים שעושים מהם את התקרה.

וסטיני אמר רבי שמעון בן לקיש לווחים: כלומר וחכם בשם 'וסטיני' (שהיה תלמידו של ריש לקיש) אמר בשם רבי שמעון בן לקיש ש'תקרה' היא קרשים מנסרים של ארז.

ולא פליגי: ובאמת אין כאן מחלוקת, אלא כל אחד אמר איך עושים תקרה במקום מגוריו.

הנהו בי תרי: היו שני אנשים שהיו גרים זה בבית זה בעלייה שעל גביו (לא מדובר בשוכר ומשכיר, אלא הבית של זה והעלייה של זה), ונפחתה המעזיבה והתקרה נשארה, והמים היו יורדים דרך המקומות בהם נפחתה המעזיבה והיו מזיקים לזה שגר למטה. נחלקו האמוראים על מי לתקן את המעזיבה.

וסימניך "יוסף הורד מצרימה": כלומר סימן שתזכור מי אמר שעל התחתון לתקן הוא הפסוק **"יוסף הורד מצרימה"**, שהתרגום של "הורד" הוא 'איתחת', ובכך תזכור שר' חייא בר' יוסי (= "יוסף") סובר שעל **התחתון** (= "הורד" - 'איתחת') לתקן.

לימא: אולי נאמר שהאמוראים ר' חייא בר אבא ורבי אלעי נחלקו במחלוקתם של התנאים רבי יוסי ורבנן במשנתנו, שר' חייא בר אבא שאמר שעל העליון לתקן סובר כרבי יוסי במשנתנו שעל המזיק להרחיק את עצמו מהניזק, ולכן העליון (= השוכר) נותן את המעזיבה כדי שלא יזיקו המים שלו את התחתון (= המשכיר), והתחתון נותן את התקרה כיון שהשכיר לו את העלייה לגור בה, ורבי אלעי שאמר שעל התחתון לתקן סובר כת"ק שעל הניזק להרחיק את עצמו, ולכן על התחתון (= המשכיר) לתקן אפילו את המעזיבה כדי שלא ירדו עליו המים.

דחייה: ותיסברא וכו': רבי יוסי ורבנן לא נחלקו במשנתנו לעניין נזיקין על מי להרחיק את עצמו, שהרי למדנו במשנה במס' בבא בתרא שהם נחלקו להיפך! וכך אמרה שם המשנה -

מרחיקין את האילן: מי שרוצה לנטוע אילן סמוך לבור של חבירו עליו להרחיקו מן הבור 25 אמה, לפי שהשורשים של העץ מתפשטים ומחוררים את כותלי הבור, ואם הוא נוטע עץ חרוב או שקמה עליו להרחיקם מהבור 50 אמה, לפי שיש להם שורשים ארוכים יותר משאר העצים. ודין ההרחקה הוא בין אם האילן נמוך מהבור כגון שהאילן נטוע בבקעה והבור בהר (= לפי שהשורשים מחלידים את הקרקע ומעלים עפר ומקלקלים את קרקעית הבור), ובין אם שניהם נמצאים בקרקע בגובה שווה.

עד כאן דיברה המשנה שם מה הדין במקרה שהוא בא כעת לטעת את העץ. כעת המשנה שם אומרת מה הדין אם האילן כבר היה נטוע בסמוך לבור:

אם הבור קדם לאילן, על בעל האילן לקצוץ את האילן ועל בעל הבור לשלם לו. **ואם האילן קדם** לבור אינו חייב לקצוץ את האילן. וכן במקרה שיש ספק מי קדם לא חייב לקצוץ.

רבי יוסי אומר: אפילו שהבור קדם לאילן אינו חייב לקצוץ, לפי שבעל הבור חופר את בורו בתוך שלו ובעל האילן נוטע את אילנו בתוך שלו, וכל אחד יכול לעשות בשטח שלו מה שהוא רוצה. **ע"כ המשנה שם. הגמ' מסכמת את הדחייה:**

אלמא: מוכח שרבי יוסי סובר שעל הניזק להרחיק את עצמו (= שהרי לשיטתו בכל מקרה לא חייב לקצוץ את האילן) ורבנן סוברים שעל המזיק להרחיק את עצמו (= שלשיטתם על בעל האילן לקצוץ את אילנו של יזיק את הבור), וזה הפוך משיטתם במשנתנו, ולכן בהכרח שהם לא נחלקו במשנתנו לעניין נזיקין על מי להרחיק את עצמו!

אלא אי איכא למימר: אלא אם אתה רוצה לתלות את מחלוקתם של האמוראים הנ"ל במחלוקתם של ר' יוסי ורבנן, הרי שהיא תלויה במחלוקתם שם במס' בבא בתרא, שרבי חייא סבר כרבנן במס' בבא בתרא שעל המזיק להרחיק את עצמו ולכן העליון מתקן, ורבי עילאי סבר כרבי יוסי במס' בבא בתרא שעל הניזק להרחיק את עצמו ולכן התחתון מתקן. ואין זה קשור למחלוקתם במשנתנו כלל.

ורבי יוסי ורבנן דהכא במאי פליגי: א"כ במה נחלקו ורבי יוסי ורבנן כאן במשנתנו?

תשובה: **בחזקת תקרה קמפלגי:** כלומר במקרה שלתחתון לא אכפת כלל שהמים נופלים עליו, אלא שהעליון טוען לתחתון שהתקרה לא יציבה וכשהוא דורך על הנסרים הם מתנענעים, והוא חושש שמא יתמוטט נסר אחד והוא יפול למטה, **שלדעת רבנן** - מטרת המעזיבה היא כדי לחזק את התקרה שלא יזוזו הנסרים ממקומם, וחיזוק התקרה מוטל על התחתון, ולכן על התחתון לתקן את התקרה. **ולדעת רבי יוסי** - מטרת המעזיבה היא רק ליישר את רצפת העלייה ולהשוות את הגומות שתהיה חלקה, ויישור הרצפה מוטל על העליון, ולכן על העליון להשוות את הגומות, שהרי אפשר לדור בעלייה גם ללא החלקת הרצפה (מפני שאפשר לחזק את התקרה ביתדות).

קושיא: **איני והאמר רב אשי... מודה רבי יוסי בגירי דיליה:** כלומר מדוע אמרנו מקודם שרבי אלעי סובר כרבי יוסי שעל התחתון לתקן, והרי רבי יוסי מודה 'בחיצים שלו', דהיינו רבי יוסי מודה במקרה שאדם שעומד ברשותו ויורה חיצים לרשות חברו שעל המזיק להרחיק את עצמו למרות שהוא נמצא ברשות שלו, וכל מה שהוא אמר שעל הניזק להרחיק את עצמו זה רק במקרה שאין האדם מזיק אותו אלא האילן מזיק את הבור, שבשעה שנטע את האילן הוא לא הזיק את הבור ורק אח"כ השורשים גדלים מעצמם ומזיקים את הבור, אבל כשאדם מזיק את חברו בידי ממש כגון שיוורה לעברו חיצים, כמו במקרה שלנו שהוא שופך מים על ראשו של התחתון, בזה לא אמר רבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו, אלא הוא מודה שעל המזיק להרחיק את עצמו משום שהוא מזיקו בידי ממש. וא"כ קשה מדוע על התחתון לתקן?

תירוץ: **דפסקי מיא והדר נפלי:** לא מדובר שהעליון רוחץ את ידיו ממש במקום בו נפחתה העלייה והמים נופלים על התחתון, אלא מדובר שהוא רוחץ את ידיו במקום אחר בעלייה, והמים נמשכים מעצמם וזורמים עד שנופלים על התחתון, וא"כ אין זה 'חיצים' של התחתון שהרי לא מזיקו בידי ממש, אלא המים נמשכים מעצמם ומזיקים, וזה אכן דומה לאילן ובור, ולכן על התחתון לתקן.

משנה: **הבית והעלייה ... הרי בעל העלייה בונה את הבית:** כלומר הוא בונה רק את הקומה הראשונה וגר בתוכה, עד שישלם לו בעל הקומה הראשונה את הוצאות הבניה, ואז הוא בונה את הקומה עליונה וגר בה. זו דעת ת"ק.

ר' יהודה **אומר:** כאשר יקבל בעל העלייה את הכסף מבעל הבית, נמצא שבכל התקופה הזו 'זה נהנה וזה לא חסר'. דהיינו בעל העלייה נהנה בכך שגר בבית

שהרי אין לו מקום אחר לגור בו, ואילו בעל הבית לא חסר כלום בכך שהוא גר בבית, בגלל שבכל מקרה הוא לא רצה לבנות אותו.

אמנם לדעת רבי יהודה 'זה נהנה וזה לא חסר' חייב לשלם. ולכן אומר רבי יהודה שבעל העלייה בונה את הבית וגם את העלייה כולל התקרה (כלומר לגמרי), וגר בבית עד שיתן לו בעל הבית את הוצאותיו. שאז 'זה לא נהנה וזה לא חסר' ופטור. כי בעל העלייה יכול לגור בעלייה, והוא לא מרויח כלום מכך שהוא גר בבית (והוא עושה זאת רק כדי להכריח את בעל הבית לשלם לו).

[רש"י מוסיף בדעת רבי יהודה שאם בעל העלייה בונה רק את הבית וגר בו הוא חייב לשלם לבעל הבית, כי אחרת הדבר נראה כריבית. משום שהוא יקבל את הכסף של הבנייה לאחר זמן, והוא נהנה מהמגורים בבית בינתיים. אך תוס' מקשים על כך, שבעל העלייה לא מלווה כלום לבעל הבית, והרי אם ישרף הבית, בעל הבית לא יהיה חייב לשלם כלום לבעל העלייה].

גמרא: אמר ר' יוחנן בשלשה מקומות שנה לנו רבי יהודה אסור לאדם שיהנה מממון חבירו: שלא מדעת חבירו. [כלומר בשלוש מקומות תקנו חכמים שלא יהנה מממון חבירו. תוס'].

חדא - הא דתנן: במשנה שלנו כנ"ל.

איך מה היא - דתנן הנותן צמר לצבע: הנותן את הצמר שלו לצבע שיצבע לו אותו בצבע אדום, והצבע שינה ממה שאמר לו וצבע לו אותו בצבע שחור. לדעת רבי מאיר הצבע 'קנה' את הצמר בשינוי שעשה בו, ועליו לשלם לבעל הצמר את דמי הצמר שנתן לו. לדעת רבי יהודה הצבע נותן את הצמר הצבוע לבעל הצמר, וידו של הצבע על התחתונה. דהיינו אם השבח שהושבח הצמר הוא יותר על ההוצאות שהוציא הצבע, הצבע מקבל תשלום רק על ההוצאות. ואם ההוצאות שהוא הוציא גדולות מהשבח, הוא מקבל רק את השבח.

הסיבה שרבי יהודה אומר כן, בגלל שאם נאמר כרבי מאיר שהצבע מקבל את הצמר לעצמו ומשלם את דמיו לבעל הצמר, נמצא ש'זה נהנה וזה לא חסר' דהיינו הצבע נהנה מכך שבעל הצמר טרח והביא לו מהשוק את הצמר. [ולכן תקנו חכמים שהצבע לא יקנה את הצמר בשינוי. תוס'].

ואיך מאי היא - דתנן מי שפרע מקצת חובו: מי שלוה סכום כסף מחבירו והחזיר לו חלק מהחוב, ועכשיו המלווה לא רוצה לתת ללווה את השטר חוב בחזרה (כי עדיין לא קיבל את כל החוב), מאיך הלווה לא רוצה להפסיד את הכסף

שכבר שילם (כי אם לא יקבל את השטר לידי המלווה יוכל לחזור ולתבוע ממנו את כל הסכום). ולכן שניהם נותנים את השטר ל'שליש' שישמור עליו עד שישלם הלווה את כל החוב למלווה ואז השליש יתן ללווה את השטר.

ואם אמר הלווה לשליש 'אם אני לא אשלם את שאר החוב למלווה עד שלושים יום, תן לו את השטר חוב בחזרה'. והגיע הזמן ועדיין לא שילם. נחלקו רבי יוסי ורבי יהודה האם השליש נותן את השטר למלווה או לא. לדעת רבי יהודה הוא לא נותן. [בגלל שהלווה לא מעוניין בלב שלם לתת את השטר למלווה, תקנו חכמים שהמלווה לא ינהה ממנון חבירו והשליש לא יחזיר לו את השטר. תוס'].

דחיה: **אמאי דלמא עד כאן לא קאמר רבי יהודה וכו':** אין ראייה משלושת המקומות הללו. כי במקרה של משנתנו, אין כאן 'זה נהנה וזה לא חסר' אלא 'זה חסר!' כי כשבעל העלייה גר בבית הוא משחיר את הקירות של הבית, ואחר כך הוא מקבל את כל ההוצאות מבעל הבית כמו על דירה חדשה.

אי נמי לצבוע לו אדום וכו': וכן בסוגיא של נותן צמר לצבע, הסיבה שרבי יהודה אומר שידו על התחתונה, בגלל שהצבע שינה ממה שאמר לו בעל הצמר לעשות. ורבנן קנסו אותו על השינוי ששינה מדעת בעל הבית, וכמו שלמדנו לעיל 'כל המשנה ידו על התחתונה'.

ומי שפרע מקצת חובו נמי וכו': הסיבה שרבי יהודה סובר שהשליש לא יחזיר את השטר למלווה, אינה בגלל שלא ינהה, אלא כי דברי הלווה הם רק 'אסמכתא' (= הבטחה שמבטיח אדם במחשבה שבודאי הוא לא יצטרך לקיים אותה, אין לה תוקף. וגם כאן הלזה היה בטוח שהוא יצליח לפרוע את החוב עד סוף השלושים יום, ובודאי הוא לא התכוין באמת שהשליש יתן את השטר למלווה). ואם כן רבי יהודה בא להשמיע לנו שם שאסמכתא 'אינה קונה', כלומר אינה מחייבת.

*

אמר רב אחא בר אדא משמיה דעולא - תחתון הבא לשנות: בית ועליה שנפלו, והתחתון מסכים לבנות את הבית שלו אבל הוא רוצה לשנות את הבית ממה שהיה קודם לכן.

אם הוא רוצה לשנות מאבני גזית לאבני גויל, מסכימים לו. כי אבני גויל רחבות יותר מאבני גזית בטפח, וככל שהאבנים של הקומה תחתונה גדולות וחזקות יותר כך כל

הבניין עומד חזק יותר. אבל אם הוא רוצה לשנות להיפך מגויל לגזית אין שומעין לו, כי הוא מחליש את הקומה העליונה.

וכן לשנות מלבנים לכפיסין שומעין לו, אך לא להיפך. כפיסין הם 'אריחים' בגודל חצי לכינה, וכשבונים את הקיר באריחים, מניחים אריח מצד אחד ואריח מצד שני וממלאים באמצע אבנים דקות וסיד בעובי טפת. נמצא שכותל של אריחים רחב בטפח יותר מכותל של לבנים. (לבנה = 3 טפחים. שני אריחים + המילוי = 4 טפחים).

וכן אם רוצה לבנות תקרה בקורות ארזים במקום קורות שקמים, שומעין לו. אך לא להיפך. כי קורות של ארזים כבדים וחזקים יותר מקורות של שקמים.

וכן אם רוצה למעט במספר החלונות שהיו לו קודם לכן, שומעין לו. אך להרבות בחלונות אין שומעין לו, כי ככל שיש יותר חלונות הבנין חלש יותר.

וכן אם הוא רוצה להגביה את הקומה התחתונה אין שומעין לו, בגלל שבית נמוך חזק יותר, ועוד שהוא מטריח את העליון לעלות יותר מדריגות.

עליון שבא לשנות: כאן זה להיפך. כי ככל שהקומה העליונה כבדה יותר היא מכבידה יותר על הקומה התחתונה.

אין לו לזה ולא לזה מאי (תניא אין לו לא לזה ולא לזה אין לו לבעל עלייה בקרקע כלום): אם שניהם עניים ואין להם כסף לבנות, ובעל הבית רוצה למכור את הקרקע. האם לבעל העלייה יש חלק בקרקע (או שיש לו רק זכות לבנות עלייה מעל הבית)? תשובה: **תניא רבי נתן אומר וכו'.**

אמר רבה נקוט דרבי נתן בידך: תנקוט כרבי נתן בגלל שהוא אב בית דין והוא יורד לעומק הדין. הסברא של רבי נתן היא שבעל העלייה מפסיד לבעל הבית שליש מאורך החיים של הבית, בגלל שהעלייה מחלישה את הבית שתחתיה. ולכן החישוב הוא שבעל העלייה יש לו שליש מהבנין המשותף, ואם כן יש לו גם שליש בקרקע.

*

משנה: וכן בית הבד שהוא בנוי בסלע: שחקק בתוך סלע ועשה מערה בשביל 'בית הבד' לסחיטת זיתים, ובקרקע מעל הסלע היתה גינה של ירקות. והתקרה של בית הבד נפלה, ואם כן הקרקע של הגינה נפלה. בעל הגינה יורד וזורע למטה, עד שבעל בית הבד יעשה לבית הבד תקרה עגולה, ואז בעל הגינה יניח עפר מלמעלה ויזרע בחזרה.

הכותל והאילן שנפלו: כותל (=קיר אבנים) או אילן שנפלו מרשותו לרשות הרבים והזיקו, פטור משום שהוא אנוס. ואם בית דין התריעו בו שיסתור את הכותל הנוטה ליפול ויקצוץ את האילן לפני שהם יפלו, ונתנו לו זמן שעד אז הוא חייב לעשות זאת. אם הם נפלו בתוך הזמן, הוא פטור. ואם לאחר הזמן, הוא חייב.

מי שהיה כותלו סמוך לגינת חבירו ונפל: הכותל נפל לתוך הגינה של חבירו. ואמר לו בעל הגינה 'פנה אבניך', ואמר לו בעל הכותל 'קח את האבנים לעצמך ותפנה אותם בעצמך', אין שומעין לו, והוא חייב לפנות אותם. כי אי אפשר להכריח אדם לזכות במתנה או בהפקר. אבל אם בעל הגינה הסכים לקבל את האבנים לרשותו והוא פינה אותם, ובא בעל הכותל ומתחרט ואומר לו 'קח את ההוצאות שהיו לך בפניו האבנים ואני אקח את האבנים שלי' אין שומעין לו כי כבר זכה בהם בעל הגינה.

השוכר את הפועל וכו' ואמר לו טול מה שעשית בשכרך: במקום לקבל משכורת קח את התבן והקש שאספת לעצמך וזו תהיה המשכורת שלך. אין שומעין לו. אפילו שהוא נותן לו תבן וקש בשווי של המשכורת המגיעה לו, ולמרות שבעל חוב יכול לשלם ב'שווה כסף', משום שבפועל כתוב "לא תלין פְּעֹלַת שְׂכִיר" - עליך לשלם לו מה שהתנית אותו. ואם הפועל הסכים לכך, ואז בעל הבית מתחרט ואומר לו 'הילך שכרך ואני אטול את שלי', אין שומעין לו. כנ"ל.